

## Jesper Jespersen: Makroøkonomisk metodologi<sup>1,2</sup>

Lars Pålsson Syll

Malmö Högskola, E-mail: [Lars.Palsson-Syll@mah.se](mailto:Lars.Palsson-Syll@mah.se)

### Inledande kommentarer

Avhandlingen börjar med en resumé och ett påföljande kapitel 0 där författaren positionerar sitt arbete utifrån den pågående forskningshorisonten. Vad han väsentligen gör här är att klargöra de avgörande metodologiska dragen hos främst den neoklassiska teorin och olika varianter av Keynes-inspirerad ekonomi. Det hela mynnar ut i en figur (s 40) som beskriver ledande makroekonomiska skolor och deras intellektuella ursprung. En av huvudpoängerna – som jag förstår det – är att visa hur den skolbildning som kallas nykeynesianism egentligen inte har så mycket med Keynes att göra utan snarare ska räknas in i traditionen neoklassisk syntes/monetarism/nyklassicism. De verkliga arvtagarna till Keynes ekonomiska idéer är olika varianter av post-keynesianism, till vilka väl också författaren själv måste räknas. Kapitlet har en tydlig doktrinhistorisk ådra och den taxonomi den mynnar ut i är i mina ögon väsentligen invändningsfri.

I kapitel 1 fördjupar författaren sin diskussion av de Keynes-inspirerade ekonomernas teori utifrån ett metodologiskt perspektiv. Eftersom Keynes själv inte lämnade ett metodologiskt manifest efter sig försöker författaren också att ge en bild – utifrån spridda nedslag i böcker, artiklar och brev – av de bärande delarna i Keynes metodologiska förhållningssätt.

I kapitel 2 – om makroekonomisk metodologi – argumenterar Jespersen utifrån ett kritisk realistiskt perspektiv för att makroekonomer i större utsträckning måste göra ontologiska överväganden och låta dessa spela roll för hur analysen av verkligheten

1. Afhandlingen blev forsvaret for dr.scient.adm.-graden den 9. november 2007 på Roskilde Universitetscenter. Bedømmelsesudvalget bestod af: Professor Lars Pålsson Syll, Malmö Högskola, Professor Gudmundur Magnusson, Islands Universitet, Professor Klaus Nielsen, Roskilde Universitetscenter og Birkbeck College, University of London (udvalgets formand).

2. Redaktøren for Nationaløkonomisk tidsskrift har valgt at bringe to opponent bidrag fra hhv. anden opponenter, Lars Pålsson Syll's og opponent ex auditorium, Niels Kærgård. Formand for bedømmelsesudvalget Klaus Nielsens opposition, der indledningsvist gav en sammenfatning af afhandlingen, vil blive trykt i *Samfundsøkonomen*. Jeg har haft stort udbytte af Bjørn-Ivar Davidsens kommentarer til forholdet mellem den »tidlige«Karl Popper og kritisk realisme fremført uden for den officielle forsvarshandling.

AC: 2. korr. sendt til Hugo d. 5. feb. 2008 – Retur fra Hugo: den xx. feb. 2008:

ska designas. Studieobjektet måste i hög grad styra de valda metoderna, för att i möjligaste mån minimera gapet mellan metod och objekt.

Många makroekonomer – både ortodoxa och heterodoxa – är överens om detta (även om man sällan gör explicita dylika ställningstaganden). Skillnaderna mellan olika skolbildningar är i praktiken därför mer en gradskillnad än en fråga om antingen/eller. Alla forskare måste göra »avsnörningar« (som Jespersen vidare diskuterar i ett avsnitt i kapitel 6 om »semi-closures«) för att kunna göra relevanta analyser och avtäckta underliggande mekanismer i verklighetens djupa strukturer. Frågan är alltså mer vilka slutningar som är relevanta eller adekvata för analysen, än om slutningar måste göras eller inte. Detta gäller även om man på det *ontologiska* planet konstaterat att det »system« man undersöker är öppet. För att kunna genomföra en *analys* måste systemet delvis slutas (som Joan Robinson brukade säga har vi ingen glädje av en karta i skala 1:1). Detta *behöver* inte innebära att man *a fortiori* också uppfattar systemet som realiter slutet. Jag tror att även kritiska realister blivit mer mottagliga för denna argumentation (diskussionerna om betydelsen av »demi-regs« tyder på det). Lite tillspetsat skulle man kunna formulera frågan som om det går att analysera öppna system med metoder som tar sin utgångspunkt i (delvis) slutna system. En rimlig position här borde väl *prima facie* vara att få graden av slutenhet att vara så kongruent som möjligt mellan system och analys. Eller som Jespersen (s 20) uttrycker det: »hvis sigtet med analysen er at forstå væsentlige træk af den makroøkonomiske virkelighed, så er det nødvendigt at tilstræbe betydelig kongruens mellem det reale og det analytiske niveau.«

Den berättigade kritik Jespersen riktar mot ortodox makroekonomisk teori är att den ofta *oargumenterat* utgått från att verkligheten är homogen och oföränderlig. Men om den inte är det är det inte troligt att de metoder och modeller som används är adekvata/relevanta. Argumentationen är analog med den som Keynes riktade mot ekonometrin under 1930- och 40-talen och som (tyvärr) fortfarande får anses vara relevant för mycket av det som görs i modern tillämpad mikro- och makroekonometri.

Självklart måste man när man analyserar i någon mån konstanthålla saker. Frågan är bara vilka ting och för hur lång tid. Här tror jag det av Jespersen använda begreppet »path-dependence« kan hjälpa till att finna de relevanta avgränsningarna och ge en stark grund för den argumentation som alltid måste ges.

Jespersen tangerar också i kapitel 2 frågan om de teoretiska abstraktionernas status. Keynes och andra vetenskapsteoretiska realister inser naturligtvis nödvändigheten av abstraktioner, men kvalificerar detta ställningstagande med att de måste vara realistiska och inte som den deduktivistiska makroekonomin som företrädesvis bygga på isolering/idealisering där faktorer helt sonika bortses från eller där man arbetar med fiktioner bara för att få analysen att hålla ihop.

Detta sagt måste man nog ändå medge att både abstraktioner och isolering innebär något slags slutning av modellen. Keynes betonande av homogenitet/invarians (både i

## DEBAT OG KOMMENTARER

*A Theory of Probability* och den senare kritiken av ekonometrin) var ju implicit en plädoyer för sökande efter denna typ av stabilitet i ekonomin (att han sen menade att den kanske inte så ofta förelåg är en annan sak). Keynes betonande av osäkerhet och hans »weight of argument«-aspekt på sannolikhetsbegreppet gjorde honom dock immun mot ett alltför långtgående användande av slutna modeller i sin analys. I en värld genomsyrad av osäkerhet kan man möjligen urskilja tendenser, men knappast händelseregelbundenheter. Därav också en större öppenhet för behovet av triangulering, fallstudier och allmän metodpluralism i den ekonomiska vetenskapen.

### Popper och kritisk realism

Jespersen kommer också i kapitel 2 in på frågan om man kan förena Popper och ett kritisk-realistiskt perspektiv på makroekonomi. Jespersens diskussion är här intressant och så vitt jag kan bedöma uttryck för ett bland kritiska realister nytt positivt förhållningssätt till Popper.

Vad Jespersen tar fasta på hos Popper (se t ex *A world of propensities* (1990)) är dennes tredelning av relationen mellan teori och verklighet i World 1 (som är den verklighet vi försöker förstå och förklara), World 2 (den analytiska) och World 3 (som representerar våra teorier och föreställningar om verkligheten).

Noteras bör att beskrivningarna ovan av de tre världarna är Jespersens. Poppers egna är – se exempelvis hans Tannerföreläsningar »Three Worlds« (1978) – väsentligen annorlunda. Jespersen har uppenbarligen låtit sig inspireras av Poppers trikotomi, utan att känna sig bunden av upphovsmannens egna explikationer.

Här tror jag dock också att det är viktigt att klarare än Jespersen betona att svaret på frågan om Poppers vetenskapsteoretiska hållning kan vara något att bygga vidare på utifrån kritisk-realistiska synpunkter i stor utsträckning hänger samman med *vilken* Popper vi talar om. Om vi talar om den sene Popper som skrev exempelvis *A world of propensities* är det tänkbart. Om vi talar om den yngre Popper (-1970) är jag tveksam.

I flera av sina tidiga arbeten – t ex *Conjectures and Refutation* (1962) och *The Poverty of Historicism* (1957) – hävdar Popper med emfas att analyser av historiska och samhällsliga skeenden måste utgå från vad han betecknar som en »situationell logik«. Samhället och historien är ett så komplext och mångfacetterat system att vi omöjligt kan förutse eller förklara singulära händelser (»tokens«) utan måste inskränka oss till att med utgångspunkt från »rationalitetsprincipen« försöka konstruera modeller som möjliggör prediktion av klasser av händelser (»types«) genom att beskriva typiska »sociala situationer«.

Detta följer helt i linje med Poppers deduktivistiska inställning till vetenskapen som sådan och enkannerligen hans avståndstagande från all typ av induktion (och alla former av abduktion/retroduktion).

När det gäller förklaringar inom samhällsvetenskaperna menar Popper som sagt att vi måste skilja på om vi försöker förklara enskilda händelser eller typer av händelser.

Samhällsvetenskaperna sysslar sällan med att besvara frågor av den första typen. När de använder modeller gör de det för att besvara frågor av den andra typen och enligt Popper gör man det bäst med hjälp av *situationsanalys* som ger oss modeller av typiska sociala situationer. I dessa modeller antas aktörerna handla på modellens villkor i enlighet med *rationalitetsprincipen* att göra det som är »passande för situationen«.

Popper är metodologisk individualist, men menar att detta tvärtemot vad som oftast anförs när det gäller ändamålsförklaringar, inte medför att man inom samhällsvetenskaperna är hänvisad till en psykologisk metod. Tvärtom. Psykologismens reduktion av sociala fenomen och regelbundenheter till psykologiska dito håller inte.

Popper anför i stället sin idé om situationslogik för att förklara våra handlingar. Tanken bakom »situationens logik« är rimligen att det givet en beskrivning av den situation aktören befinner sig i ska gå en rak linje till hans handlande via antagandet om rationalitet. Det är alltså ett slags »single-exit«-lösning som söks och därför blir en beskrivning som går in på aktörens motiv, önskingar och historia inte så mycket fel som överflödigt och onödigt. Här finns en slags effektivitets- och sparsamhetstanke. Kan vi förklara handlingar med en variabel, varför ska vi då söka flera och svårtillgängliga variabler? Problemet är väl dock att det är svårt att övertygas av Poppers berättigande av ett sådant antagande.

En minst sagt knivig fråga är också hur man ska kunna förena Poppers falsifikationism och hans »metafysiska realism« och »kritiska rationalism«.

När det gäller den senare tror jag nog ingen har problem att skriva under på vikten av ett kritiskt förhållningssätt inom vetenskapen. Det förenar t o m kritiska realister och de mest utrerade socialkonstruktivister. Föga förvånande är också detta något Popper höll fast vid både i sitt tidigare och senare liv. Men detta ger oss tyvärr inte så många ledtrådar till hur vi ska bygga våra modeller eller genomföra våra analyser. Vad det däremot lär oss – och det är kanske nog så viktigt – är att vi måste ta kritik av våra modeller och deras tillkortakommanden på stort allvar.

Popper är känd som en av Humes skarpaste kritiker. Ett av falsifikationismens syften var att ersätta den senares (och hans efterföljares) användande av induktivism inom vetenskapen med »bold conjectures and refutations« sprungna ur den deduktiva logiken. Men om nu en teori/hypotes inte falsifierats trots upprepade »severe tests«, vad säger oss detta om teorin? Det är här problemet med realismen dyker upp, för enligt Popper kan det inte säga oss något om teorins sanningshalt. Teorin har korroberats (överlevt falsifikationsförsök) men säger oss inget om huruvida den är i överensstämmelse med verkligheten. Självklart är detta problematiskt för någon som vill både vara

## DEBAT OG KOMMENTARER

falsifikationist *och* realist. Det är svårt (omöjligt) att på ett konsistent sätt vara både falsifikationist och realist. Oftast (alltid) får man välja det ena eller det andra.

För Popper är den vetenskapliga metoden i princip deduktion + experimentellt testande, där vetenskapliga teoretiska satser konfronteras med empiriska evidens och via *modus tollens* falsifieras eller inte. Kruxet ur realismens synpunkt är bara att de som inte falsifieras inte kan antas vara sanna trots att Popper menar att både teorier (universella satser) och evidens (singulära påståenden) tolkas realistiskt. Visserligen laborerar Popper också med sitt begrepp *verisimilitude*, men inte heller detta kan fungera som broslagning mellan hans falsifikationistiska epistemologi och hans realistiska ontologi (något som också den sene Popper motvilligt medgav). En realist måste kunna argumentera för att hans teorier och modeller inte bara är instrumentella fiktioner utan faktiskt också ger oss kunskap om världen sådan den är. Just detta kan Popper inte göra eftersom han bara vill medge att falsifikationsförsöken visat att några teorier »överlevt« (även om Popper också var en varm anhängare av Tarskis sanningsteori, ska man komma ihåg att han uppfattade sanningskriteriet i denna enkom som en regulativ idé).

Den sene Popper har på många sätt en annan ontologi, som ligger närmre den kritiska realismen. Han betonar nu att »vi lever i en värld av benägenheter« och att det existerar »tendenser eller benägenheter« som är »något i stil med krafter«. Världen kan inte längre uppfattas som en kausal maskin. Precis som hos kritiska realister uppfattas den som öppen och strukturerad.

Popper diskuterar också frågan hur man ska kunna *testa* teorier och hypoteser som försöker beskriva dessa strukturella egenskaper i vår värld. Han menar att testet måste ske via *experiment*.

Tyvärr ger Popper inte utöver citatet ovan uttryck för någon uppfattning om hur denna nya ontologiska uppfattning återverkar på våra förklaringsmodeller. Vad man skulle vilja veta är ju t ex om Popper menar att experimentmetoden också är applicerbar inom den ekonomiska vetenskapen.

Den sene Popper är kanske förenlig med kritisk realism, men det beror i lika hög grad på vad Popper säger som vad han *inte* säger. Ger man inte uttryck för någon deciderad uppfattning i viktiga metodologiska frågor är man så klart förenlig med det mesta i metodologisk väg. Tyvärr gör det också ens uppfattning tom.

### Experiment och tänkta ekonomier

Just frågan om experimentens vara eller icke-vara inom samhällsvetenskapen i allmänhet och den ekonomiska vetenskapen i synnerhet är sedan några år tillbaka föremål för intensiva diskussioner.

Även om den experimentella ekonomin fått en allt högre status – under inflytande av arbeten av förgrundsgestalter som Charles Plott och Vernon Smith – är många fort-

farande skeptiska till den experimentella ekonomin. Framför allt grundar sig detta i ett ifrågasättande av om de resultat man får fram i experimenten är överförbara till världen utanför laboratorerna. Gapet mellan experimentsituationen och den ekonomiska verkligheten sägs vara för stort för att experimenten ska vara verkligt intressanta.

I experimentell ekonomi har laboratorieexperiment varit helt dominerande eftersom förekomsten av naturliga experiment är begränsad och fältexperiment ofta är överväldigande dyra och ibland etiskt tveksamma.

Både Plott och Smith har försvarat den experimentella ekonomin utifrån en empirisk-realistisk hållning. Om ekonomisk teori verkligen ska vara så generell som den ger sig ut för att vara, måste den också vara applicerbar i den mer speciella experimentella situationen. Att denna inte återspeglar ekonomin i stort är därför inget problem. Tvärtom är själva idén med experimenten att kunna kontrollera och konstanthålla vissa variabler för att lättare kunna se hur vissa andra variabler interagerar med varandra och kunna dra slutsatser om kausala relationer. Experimentvärlden är enklare, men lika verklig, som världen där ute.

För att experimenten ska vara intressanta måste de kunna replikeras och varieras för att se om teorier går att bekräfta eller falsifiera, om de är robusta och så vidare. Teorierna kan på grundval av experimenten förfinas och fås att bli så sanna som möjligt. Detta är en av grundvalarna för Smiths *parallelism*, enligt vilken individers beteenden och institutioners prestationer som testats i laboriemässiga mikroekonomier också kan appliceras på icke-laboriemässiga mikroekonomier där »motsvarande« villkor gäller.

Experiment är ju i en uppenbar mening både artificiella och orealistiska, men parallelismen säger att situationerna ändå kvalitativt kan vara likartade. Till syvende og sidst måste man alltid testa om resultaten från de mer eller mindre kontextfria miljöer som laborier utgör också är applicerbara på »fältet«.

En del filosofer – främst Nancy Cartwright – har mot detta resonemang invänt att regelbundenheter bara går att producera under artificiella förhållanden, som i laborier, eller vad Cartwright kallar »nomologiska maskiner«. Och kritiska realister som Tony Lawson har också kritiserat experiment som kunskapsform. Experiment är ett sätt att skapa slutna modellvillkor. Att dessa skulle säga något om en essentiellt öppen verklighet är tveksamt. Händelseregulbundenheter äger bara rum när vi har »laddat tärningen«. De resultat som den experimentella ekonomin levererar kan inte utan berättigande överföras till den verkliga världen. Ju mer kontroll vi skapar i laboriet över de variabler vi är intresserade av, ju mindre applicerbara är resultaten.

Överlag kan man nog konstatera att den experimentella ekonomin har gett stöd för den kritik som framförts av Jespersen och många andra mot den ortodoxa ekonomiska teorin vad gäller antaganden om att ekonomins aktörer är rationella. I experiment visar

## DEBAT OG KOMMENTARER

sig individer ofta värdera, välja och handla på ett annat sätt än teorin förutser. I olika experiment kring t ex auktionsförfarande har man kunnat visa att vad som är ekonomiskt effektivt marknadsbeteende i hög grad avhänger kontextuella förhållanden. Hur människor agerar på marknaden avhänger hur denna är organiserad.

Slutsatsen av detta resonemang måste bli att det inte längre lika lätt går att avfärda möjligheten till användande av experiment inom den ekonomiska vetenskapen som på Poppers tid. Självklart måste användandet av experiment grundas på en föregående ontologisk och metodologisk reflektion som också klargör experimentens omfångslogiska status.

Här kanske man dock också måste hissa varningsflagg när det gäller Jespersens återkommande kritik av laboratorie-metaforen, som han främst använder i kritiken av Torben Andersen när denne säger att syftet med teoretiska analyser är att »opstille et laboratorium for afprøvning af forskellige hypoteser.« Jespersen återkommer vid upprepade tillfällen till denna metafor, men den typ av laboratorium som här avses har så vitt jag kan förstå inget alls att göra med de experiment och laboratoriestudier som experimentella ekonomer sysslar med. För mig blir Andersen och andra ortodoxa ekonomers laboratorier inget annat än tänkta ekonomier.

Jespersen diskuterar också i kapitel 5 utförligt (s 174) »den laboratorieskabte virkelighed« och hur denna »idealmødel« inom generell jämviktsteori »er blevet gjort til genstandsfeltet« och där »de analytiske resultater fra 'laboratoriet' vil være udsagn om ideal-mødelens egenskaber og altså ikke med den intention at beskrive (og forstå) den 'virkelige' virkelighed.« Här kan man inte annat än instämma i en berättigad kritik. Att oargumenterat likställa modell och verklighet är helt otillfredsställande (även om det kanske kan vara av intresse att använda modeller av detta slag som »bench-marking«, men värderingen måste då rimligen bero på vad bench-markingen syftar till).

### Abduktion

Jespersen kommer också i det för avhandlingen så centrala kapitel 2 in på frågan om vad för slags inferensmetod som är den mest ändamålsenliga för att förstå och förklara en komplex och stratifierad verklighet och kunna »afdaekke« dess djupa kausala mekanismer. Han beskriver denna »retroductive arbejtsform« – som byggande på (s 109) »en vekselvirkning mellem »common sense«, deduktion, observation og induktion.«

På senare år har det förekommit en omfattande diskussion bland filosofer och vetenskapsteoretiker om abduktion och dess förtjänster och eventuella brister. Traditionellt har man i huvudsak försökt karakterisera den vetenskapliga metodens basala struktur i termer av induktion och/eller deduktion. Men den vetenskapliga metoden ska helst både vara *ampliativ* – utöka våra kunskaper – och öka vår epistemiska *beviskraft* för de resultat den producerar.

Att den vetenskapliga metoden ska utvidga våra kunskaper är egentligen en självklar utgångspunkt för det kritisk-realistiskt förhållningssätt som Jespersen beskriver i kapitel 2 under rubriken »Hvad er Kritisk Realisme?« Det är dock inte alltid så lätt att förena ampliatio och epistemisk beviskraft. Vad är det som ger beviskraft åt en teori/förklaring snarare än en annan när vi försöker gå utöver våra sinnesintryck?

En rent deduktiv metod skulle försäkra oss om att slutsatsen är lika beviskraftig som de premisser den bygger på. Problemet är bara att deduktionen också är helt icke-ampliativ. Ska vi använda oss av en ampliativ metod måste vi därför acceptera att beviskraften inte kan vara av deduktiv kaliber. Våra data garanterar aldrig att endast *en* teori/förklaring är giltig. Innebär detta att *alla* teorier/förklaringar har samma grad av giltighet eller beviskraft? Är alla katter grå? Inte nödvändigtvis. Om detta är en riktig hållning kan inte enbart avgöras på formallogiska grunder utan måste föras tillbaka på hur vår värld ser ut och är strukturerad.

Induktionens problem är att den bygger ampliatio från »några« instanser till »alla« på generalisering. Denna »mer av samma« metod utökar våra kunskaper på ett enbart »horisontellt« sätt. I det avseendet innebär induktionen en minimal ampliatio av våra kunskaper. Den ger oss inga teorier/förklaringar till orsakerna bakom de observerade fenomenen. Detta är av avgörande vikt för samhällsforskare som delar med Jespersens grundsyn att (81) »den del af landskabet, som vi evner at observere, billedligt talt kun er toppen af isbjerget, idet alle de væsentlige forhold, der er gemt i undergrunden, ikke kan gengives i en landskabsmodel.«

Abduktion bygger på att vi gör en slutledning utifrån det faktum att om en viss hypotes skulle *förklara* hypotesen så är hypotesen *sann*. Generellt gäller givetvis att flera olika hypoteser skulle kunna förklara evidensen, så man måste innan man kan göra slutledningen kunna utesluta de andra hypoteserna. Olika hypoteser kontrasteras mot varandra och den som givet vår bakgrundskunskap bäst förklarar »varför x?« väljs som den troliga förklaringen. Här kan det naturligtvis inte handla om annat än sannolikhet/trolighet. I deduktionen är det uppenbart att konklusionen är nödvändig, medan i induktionen och abduktionen konklusionerna endast är rimliga/troliga/sannolika. Detta är priset vi får betala för att våga oss utanför den rena logiska formens säkerhet.

Vad jag med denna långa utläggning vill ha sagt är att om vi ska ta Jespersens resonemang om ekonomin som ett essentiellt öppet system på fullt allvar måste vi också acceptera att våra inferenser inte kan ha den beviskraft som deduktion kan ge (och som ortodoxa makroekonomiska modeller ofta tar sikte på), utan vi får nöja oss med möjliga och sannolika inferenser. Jag tror därför också att Jespersens diskussion om öppna/slutna modeller och »semi-closures« hade kunnat vinna på en tydligare koppling till den moderna diskussionen om abduktion (eller »inference to the best explanation« som Peter Lipton och en del andra vetenskapsteoretiker föredrar att kalla inferens-typen).



## DEBAT OG KOMMENTARER

Jespersen *har* en diskussion i kapitel 2 under rubriken »Retroduction« om abduktion. Liksom en del andra kritiska realister föredrar han denna term (som liksom abduktion kommer från Peirce). Men som det ofta är när detta begrepp används skjuter man då in sig på inferensens bejakande av icke-observerbara entiteter (strukturer, krafter etc). Som kritisk realist kan man inte annat än bejaka förekomsten av sådana kausala faktorer, men jag tycker ändå att abduktionsmetoden framställs onödigt »smalt« på det viset och inte lika tydligt framstår som en bred och bärkraftig inferensmetod på nivå med induktion och deduktion.

**Det makroekonomiska landskapet och osäkerhet**

I kapitel 3 försöker författaren att utveckla en metodologi som ska kunna grunda vårt sökande efter de avhörande makroekonomiska drivkrafterna. Han visar övertygande att detta måste ske utifrån en ontologisk reflektion.

I kapitel 4 tydliggör författaren på ett förtjänstfullt sätt (främst de makroekonomiska) implikationerna av Keynes och postkeynesianers åtskillnad mellan osäkerhet och risk. Målet är bl a att visa på inkompatibiliteten mellan (neoklassiska) rationella förväntningsmodeller och ett erkännande av att världen genomsyras av genuin osäkerhet. I appendix diskuterar han hur man ska se på relationen mellan den till övervägande delen filosofiska *A Theory of Probability* och de senare ekonomiska arbetena. Också frågan om hur man ska uppfatta Keynes sannolikhetsbegrepp behandlas. Ska man rikta någon liten kritik mot framställningen här är det väl att Frank Ramseys (för den efterföljande diskussionen så viktiga) kritik av Keynes inte relateras.

**Atomistiska felslut och representativa aktörsmodeller**

I ett mycket intressant kapitel 7 behandlar Jespersen begreppet »atomistisk felslutning«. Han har i flera av sina tidigare böcker också extensivt diskuterat detta begrepp och är väl den moderne makroekonom som (efter Johan Åkerman) grundligast problematiserat det. Han argumenterar för att felslutet främst är en konsekvens av att ekonomer har en metodologisk-individualistisk utgångspunkt och använder sig av antagandet om generell jämvikt, och att en övergång från slutna till öppna modeller skulle innebära att man undviker att begå detta fel. För Jespersen bygger mycket av dagens makroekonomiska teori på otillåtna och okritiska slutningar från individ/mikro till kollektiv/makro. Om den värld vi lever i väsentligen måste betraktas som öppen – vilket Jespersen övertygande argumenterar för – kan vi inte bygga våra analyser på modeller som bortser från emergens, supersiliens och andra företeelser som direkt motstrider möjligheten av en makroekonomisk metodologisk individualism som lever upp till rimliga standarder vad gäller adekvans och relevans.

Jespersen ger i samma kapitel också ett bra exempel på vikten av en genomtänkt ontologisk positionering för makroekonomiska forskare i sin diskussion av de inom modern ortodox makroekonomi så vanliga representativa aktörsmodellerna.

Typiskt för den nyklassiska skolbildningen är – förutom att man i likhet med nykeynesianer understryker vikten av att ge mikroekonomiska fundament till makroekonomin – att man arbetar med enkla generella jämviktsmodeller där representativa aktörer har fullständig kunskap, transaktionskostnader är frånvarande och marknader är kompletta.

I modeller med representativa aktörer förutsätts alla individer vara identiska, vilket får långtgående konsekvenser för analysen. Så kan till exempel inte situationer karakteriserade av asymmetrisk information – som nykeynesianer menar är legio – uppkomma i sådana modeller. Självklart kan man som Jespersen ifrågasätta relevansen av sådana mikrofundament om tanken är att bygga en makroanalys på dem

Den nykeynesianska informationsansatsen är kritisk mot användandet av representativa aktörsmodeller eftersom dessa inte inkorporera fördelningseffekter. Ekonomins överväldigande koordinationsproblem är också svåra, för att inte säga omöjliga, att analysera med den reala konjunkturteorins »Robinson Kruse-modeller« där just de skillnader mellan olika aktörer som utgör en av drivkrafterna i de nykeynesianska analyserna är frånvarande.

Olika individers val måste kunna visas vara koordinerade och konsistenta. Detta är svårt att göra om de ekonomiska modellerna ska ge utrymme för heterogena individer. Representativa aktörsmodeller blir visserligen mer hanterliga, men inverkar också menligt på deras förklaringspotential och relevans.

Jespersen hävdar – med rätta menar jag – att mikrofundamentstanken och representativa aktörsmodeller i grunden är förfelade och att man också skulle kunna valt att acceptera att makro inte går att reducera till mikro. I verkligheten måste mikroekonomiska resonemang bygga på makroekonomiska förutsättningar.

Också ledande mikroekonomer (som Alan Kirman) har hävdat att användandet av representativa aktörsmodeller är oberättigat och kan leda till slutsatser som är både vilseledande och felaktiga. Den representativa aktören är en fiktion som makroekonomen använder för att berättiga ett användande av jämviktsanalys och ge ett slags pseudo-mikrofundament. I takt med att ekonomiska modeller blir alltmer komplexa, blir också antagandet mindre trovärdigt.

Keynes var som Jespersen riktigt påpekar anhängare av Marshalls »en sak i sänder«-metodologi. Men när makroekonomin utvecklades under efterkrigstiden kom de modeller som åberopade Keynes att mer och mer knyts till Walras och hans generella jämviktsmetodologi. Överhuvud kan man säga att formella modeller kommit att utgöra det nav runt vilket modern ortodox makroekonomi snurrar. De som hävdat att

## DEBAT OG KOMMENTARER

ekonomin är för komplicerad för att säga något formellt om har i stort förblivit ohörda. De modeller som byggts och bortsett från verklighetens komplikationer har som Jespersen konstaterar inte kunnat ge några större insikter i verkliga makroekonomiers funktionssätt.

Den »nya syntesen« inom makroekonomin – med sina dynamiska stokastiska generella jämviktsmodeller – har visat att mycket av det som tidigare makroekonomiska teorier trott sig kunnat visa i själva verket bara stämmer under ännu mer långtgående och strikta antaganden. Men även om de är eleganta och konsistenta, är det mer tveksamt hur relevanta de är för förklarings-, prediktions- och policysyften. Likaså kan man starkt ifrågasätta om de har så mycket med Keynes tänkande och visioner att göra. Keynes idéer om osäkerhet går inte att reduceras till stokastiska riskfluktuationer. Den nya syntesens modeller bygger fortfarande på vad man utifrån Jespersens diskussion skulle betrakta som enormt orealistiska rationalitets- och informationsantaganden. Individerna känner lika lite som ekonomer till den »korrekta« modellen (om den ens existerar). Precis som hos sina walrasianska föregångare får man intrycket att elegans och konsistens köps på bekostnad av realism.

**Slutordöme**

Jag har i dessa kommentarer inte kunnat göra full rättvisa åt alla de tankediga, spännande och i många stycken nyskapande teoretisk-metodologiska synpunkter som förs fram i Jespersens avhandling. Jag har fått nöja mig med att göra några djupdykningar på avsnitt som jag funnit vara speciellt intressanta eller tankeväckande. Mitt intryck av avhandlingen i stort är att den vittnar om stor beläsenhet och en god förmåga att tillgodogöra sig och ta fasta på de väsentliga frågor som modern makroekonomisk metodologi står inför. En avhandling av denna typ skulle lätt kunna urarta i en tråkig exponering av »Lese-früchte«. Den som behärskar sitt forskningsområde så väl som Jespersen hemfaller dock inte åt denna horrör.

Jaspersens avhandling måste ses som ett viktigt bidrag till den makroekonomiska metodologiska förnyelsen inom heterodox ekonomisk teori. Den bygger vidare på och utvecklar den givande korsbefruktnings som – med arbeten av bl a Paul Davidson, Sheila Dow, Victoria Chick och Tony Lawson – nu under en tid ägt rum mellan kritisk realism och postkeynesiansk ekonomisk teori. Speciellt med sin betoning på makroekonomins metodologi har den tillfört den ekonomiska metodologin nya bärande synpunkter som varje makroekonom borde (måste) förhålla sig till i sin forskargärning.

På sina ställen har jag anfört några kritiska synpunkter. Detta ska dock mest ses som ett positivt uttryck för att varje arbete av dignitet och med en genomarbetad argumentation väcker forskarkollegors lust att klargöra sina egna försanhållanden och ställningstaganden.